

Sprawozdanie z konferencji naukowej: „Twórczość w teorii i praktyce”

W dniach 16–17 października 2003 r. z okazji trzydziestolecia istnienia Wydziału Pedagogiki i Psychologii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej odbyła się w Lublinie konferencja naukowa: „Twórczość w teorii i praktyce”. Organizatorem był Zakład Psychologii Ogólnej, kierowany przez prof. dr. hab. Stanisława Popka, a obrady odbywały się w pałacu Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Gośćmi honorowymi byli: prof. dr hab. Karol Wysokiński – Rektor ds. Badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą, dr hab. prof. UMCS Zdzisław Bartkowicz – Dziekan Wydziału Pedagogiki i Psychologii oraz dr hab. prof. UMCS Grażyna Krasowicz-Kupis – Dyrektor Instytutu Psychologii.

Na sesji plenarnej oraz w czterech sekcjach przedstawiono referaty dotyczące takich problemów jak: systemowe teorie twórczości i ich pedagogiczne implikacje, CSP, czyli twórcze rozwiązywanie problemów – model i jego zastosowanie w praktyce edukacyjnej, proces twórczy jako zdobywanie kompetencji działania, metoda psychobiograficzna w badaniu procesu twórczego, konformizm–nonkonformizm jako osobowościowy mechanizm kształtujący przemienność stosunków społecznoustrojowych (na sesji plenarnej) oraz twórczość i edukacja (sekcja 1), psychopatologia twórczości i ekspresji twórczej (sekcja 2), osobowościowe i poznawcze uwarunkowania twórczości (sekcja 3) i społeczny kontekst twórczości (sekcja 4).

W sesji plenarnej dr hab. Krzysztof J. Szmidt określił cechy systemowych teorii twórczości na tle innych teorii (klasycznych, personologicznych i mikroskopowych). Przedstawił kilka wybranych systemowych teorii twórczości, rozwijanych we współczesnej psychologii, socjologii i pedagogice twórczości, akcentując ich główne twierdzenia dotyczące czterech wymiarów twórczości, ze szczególnym uwzględnieniem aspektu warunków (stymulatorów) sprzyjającym pomocy wychowankom w tworzeniu. Następnie skoncentrował się na pedagogicznych konsekwencjach wymienionych teorii – modelu twórczości Teresy Amabile i Klausu Urbana, teorii postawy twórczej Roberta Sternberga oraz teorii klasy twórczej Richarda Floridy. Prof. dr hab. Dorota Ekiert-Oldroyd zaprezentowała *Creative Problem Solving (CPS)* – model wywodzący się z tradycji technik kreatywnego rozwiązywania problemów, stosowany przez badaczy pracujących w Center for Studies in Creativity w Buffalo. Podkreśliła zasadność jego stosowania w kształceniu zarówno nauczycieli, jak i kadry kierowniczej oświaty. Dr hab. Michał Stasiakiewicz przedstawił referat dotyczący tematyki nabywania kompetencji twórczych przez jednostkę. Dookreślił pojęcie kompetencji, stwierdzając, że może być ono ujmowane wielopłaszczyznowo. I tak w ujęciu strukturalnym są to kompetencje wartości, wiedzy i działania; w ujęciu funkcjonalnym – kompetencje wykonawcze, operacyjne i regulacyjne. Z adaptacyjnego punktu widzenia istotne są kompetencje poznawcze i emocjonalne, natomiast w perspektywie podmiotowej kompetencjami twórczego działania są m.in. samoświadomość twórcza i poczucie sprawstwa. Dr Aleksandra Tokarz i mgr Anita Ciałek zaproponowały prezentację metody psychobiograficznej, która ma charakter interdyscyplinarny, łącząc metodologię badań psychologicznych i literaturoznawczych korzysta ze współczesnych teorii twórczości. Według autorek analiza biografii daje w rezultacie wykres przebiegu życia, czyli biograficzną ikonę twórcy, oraz pozwala pokazać jego życie w aspekcie subiektywnym, dając podmiotowy obraz życia bohatera biografii. Najważniejsze jednak, że dociera do tzw. „dzieła życia”, czyli najważniejszego

celu realizowanego przez twórcę. Pozwala również formułować nowe hipotezy dotyczące tego, co wspiera wielkiego twórcę, a co może hamować jego talent. Prof. dr hab. Stanisław Popek zwrócił uwagę uczestników na problematykę konformizmu–nonkonformizmu jako osobowościowego mechanizmu kształtującego przemienność stosunków społeczno-ustrojowych. Okazuje się, że wzajemne przenikanie się czynników biogenetycznych (introgenny) i środowiskowych (ekstrageny) warunkuje kształtowanie się i rozwój właściwości osobowościowych ludzi, a także całych zespołów ludzkich (społeczności). Prof. dr hab. Stanisław Popek twórczo dookreślił te treści, wskazując, że konformizm–nonkonformizm to hipotetycznie przyjęte cechy (właściwości) wpływające na ogólne skłonności, postawy w zachowaniu, które przybierają postać dynamiczną i ciągłą: od podporządkowywania się jednostki normom i naciskom zewnętrznym, „wdrukowywania się” w schematy zachowania i wartości, do niezależności w myśleniu, działaniu i wartościowaniu. Wskazał, że takie tendencje skrajne w zachowaniu jako rodzaje postaw wpłynęły w ciągu dziejów na ukształtowanie się struktur społecznego funkcjonowania, przyjmowanych przez znaczące grupy ludzi jako modele idealne. Autor referatu naszkicował charakterystykę obu modeli, gdzie organizacja stosunków społecznych budowana była bądź na zasadach skrajnego konformizmu społecznego (od niewolnictwa, poprzez epokę feudalizmu, aż po XX-wieczny faszyzm i komunizm), bądź na zasadach opartych na idei skrajnego lub umiarkowanego nonkonformizmu społecznego (od demokracji ateńskiej, poprzez demokrację szlachecką XV i XVI wieku, aż po różne formy demokracji w XX wieku).

W sekcji pierwszej prof. dr hab. Krystyna Pankowska przedstawiła treści dotyczące istoty dramy edukacyjnej. Wyliczając następnie jej możliwości edukacyjne, podkreśliła przede wszystkim, że metoda ta kształci podstawowe dyspozycje człowieka, w tym m.in. postawę twórczą i empatię oraz w twórczy sposób wprowadza w świat wiedzy i wartości. Zwróciła także uwagę na niebezpieczeństwa jej stosowania takie, jak estetyzacja (dążenie do finalnych efektów artystycznych), infantylizacja (utożsamianie dramy z zabawą) oraz manipulacja (trening niepożądanych społecznie zachowań). Następnie dr Janina Uszyńska-Jarmoc zaprezentowała teoretyczne (psychologiczne i pedagogiczne) założenia programu stymulowania rozwoju obrazu „ja” i kompetencji autokreacyjnych dzieci. Przedstawiła różnorodne możliwości udzielania dziecku wsparcia w tworzeniu pozytywnego i jednocześnie adekwatnego obrazu siebie dzięki twórczości i poprzez twórczość. Dr Zofia Redlarska zaproponowała temat: świat opowiadany w poezji dla dzieci i poezji dziecięcej. Jacek Gralewski zaprezentował w formie referatu, a następnie warsztatu metodę Janusza Kujawskiego – syntezy myśli. Dr Elżbieta Supryn podjęła próbę oceny możliwości zróżnicowania wspomagania rozwoju twórczości i przedstawiła projekty pracy z twórcą w zależności od wieku i poziomu wykształcenia. Dr Beata Przyborowska podjęła temat twórczości w kontekście organizacji edukacyjnych, mgr Jaonna Brzezińska rozpatrywała twórczość jako środek budowania wartości. Dr Beata Dyrda zaprezentowała wyniki badań empirycznych dotyczących diagnozy systemów wartości uczniów twórczych, którzy nie wykorzystują swoich możliwości i których dotyczy problem Syndromu Nieadekwatnych Osiągnięć. Dr Dorota Turska, proponując temat: kreatywność najlepszych gimnazjalistów – czyli edukacyjny *status quo*, przedstawiła własne studium badawcze dotyczące uczniów klas III gimnazjum – nowego typu szkoły, wprowadzonego w ramach reformy strukturalnej. Stwierdziła, że jeżeli ministerialna koncepcja miałyby stać się treścią praktyki edukacyjnej, to w doświadczeniu najwyższej

ocenianych gimnazjalistów powinno pojawić się przesvědczenie o przydatności zachowań kreatywnych. Można byłoby oczekiwać także obiektywnych rezultatów stymulacji myślenia twórczego. Rezultaty badań własnych dr Doroty Turskiej jednoznacznie falsyfikują obydwia założenia. Mgr Katarzyna Ziomek zreferowała wyniki badań własnych nad postawą twórczą a pozycją ucznia w oczach nauczyciela, w których posłużyła się oryginalnym narzędziem KANH, autorstwa prof. Stanisława Popka, oraz samodzielnie skonstruowaną skalą rangową aktywności ucznia.

W sekcji drugiej dr Maria Lhotova zaprezentowała na przykładzie studiów przypadków możliwości wykorzystania kolażu w pracy arteterapeutycznej. Przedstawiła opis metody i szczegółową procedurę jej konstruowania. Dr Violetta Tuszyńska-Bogucka zaproponowała temat: piętno choroby przewlekłej w twórczości plastycznej dzieci i dokonała próby usystematyzowania i zobiektywizowania pomiaru psychologicznego, dokonywanego przy użyciu tzw. psychorysunku. Dr lek. med. Maria Pałuba przedstawiła problematykę dotyczącą społecznego i edukacyjnego kontekstu twórczości osób psychicznie chorych, dr hab. med. Magdalena Tyszkiewicz natomiast referowała temat arteterapii, która stosowana jest w zakresie rehabilitacji i resocjalizacji osób po hospitalizacji psychiatrycznej zarówno dorosłych, jak i dzieci. Dr Bernadeta Szczupał zaprezentowała temat: terapeutyczne znaczenie biblioterapii w procesie radzenia sobie ze stresem wynikającym z niepełnosprawności i hospitalizacji. Rozważała także zagadnienie łączenia zajęć biblioterapeutycznych z dramą, inscenizacją i muzyką. Mgr Jolanta Łysakowska-Blok przedstawiła zagadnienia dotyczące kontaktu z dzieckiem autystycznym poprzez jego twórczość. Dr med. Henryk Welcz zaprezentował temat: schizofreniczna ekspresja plastyczna. Zwrócił uwagę uczestników konferencji na fakt, że w ostatnim czasie zajmujący się tą problematyką badacze szukają uwarunkowań kulturowych i estetycznych tych zjawisk, a inni próbują wykorzystywać najnowsze odkrycia dotyczące neurofizjologii mózgu. Niemniej do tej pory nie ma jednoznacznego wyjaśnienia dla wielu już dawno opisanych fenomenów, składających się na schizofreniczną ekspresję plastyczną. Dr Barbara Gawda zaprezentowała temat: ekspresja emocji u osób przejawiających zachowania antyspołeczne. Przedstawiła relację z badań własnych, których celem było poznanie specyfiki ekspresji emocji osób przejawiających zachowania antyspołeczne.

W sekcji trzeciej mgr Beatrice Andrzejewska podjęła temat: społeczno-psychologiczne uwarunkowania działania twórczego, dr Michał H. Chruszczewski: profile psychologiczne uczniów średnich szkół muzycznych i plastycznych mających osiągnięcia artystyczne oraz ponadprzeciętnie inteligentnych uczniów szkół średnich, mgr Magdalena Groborz: wpływ informacji przypadkowych na proces twórczy. Dr Dorota Kubicka przedstawiła przegląd koncepcji i badań, w których analizuje się twórczość jako specyficzny rodzaj czynności człowieka i poszukuje zasad organizacji tych czynności na poziomie procesów samoregulacji. Mgr Andrzej Zbonikowski zaproponował problematykę dotyczącą samorealizacji młodzieży akademickiej, dr Andrzej Krzywka – zbalansowanej koncepcji twórczości. Prof. dr hab. Maria Ledzińska przedstawiła referat na temat: technologia informacyjna a twórczość człowieka dorosłego. Określiła go jako głos w toczącej się dyskusji na temat znaczenia technologii informacyjnej (TI) w jednym z wielu obszarów ludzkiej aktywności, jaki stanowi twórczość. Rozpoczęła od zdefiniowania kluczowych terminów, wskazując na wielość definicji twórczości. Ostatecznie przychyliła się do stanowiska, zgodnie z którym przymiotnik „twórczy” odnosi się do ludzkiej aktywności, określanej tak w drodze uznania społecznego. Akcentując powszechność

wykorzystywania najnowszych osiągnięć techniki w pracy zawodowej, skoncentrowała się na zagadnieniu twórczości w nauce, którą rozumie (za Feynmanem) jako metodę postępowania, proces dochodzenia do stwierdzeń oraz wiedzę. Podsumowując, podkreśliła fakt, że technologia informacyjna – jako produkt twórczości – stymuluje aktywność w nauce na różnych etapach pracy twórczej. Prof. dr hab. Wiesława Limont, prezentując temat: poznawcze i twórcze funkcje metafory – zwróciła uwagę na fakt, że w ostatnich dekadach problematykę metafory nie wiąże się tylko z językiem werbalnym, z twórczością literacką, ale także z zagadnieniami związanymi z procesami poznawczymi i myśleniem człowieka oraz z jego życiem codziennym. Metaforę coraz częściej rozumie się jako zdolność człowieka do dostrzegania podobieństwa pomiędzy różnymi zjawiskami, obiektami i znaczeniami. Metafora uważana jest przez wielu badaczy jako jedna z najważniejszych właściwości procesu poznawczego człowieka, gdyż przenosi znaczenia i pozwala na natychmiastowe ich rozumienie w różnych systemach symbolicznych. Dr hab. Józefa Sołowej omówiła problematykę nieomknięcia stale żywą w psychologii, w szczególności w obszarach twórczości. Zwróciła uwagę, że badania IPAR-u wykazały, iż tolerancja na niejednoznaczność jest cechą osób twórczych oraz że zdolność znoszenia sytuacji niejednoznacznych, sprzecznych informacji jest bardzo zbliżony do konceptu nieomknięcia. Zasygnalizowała, że obecnie problematyka ta wraca pod nazwami procesu homoprzestrzennego i janusowego myślenia – terminów wprowadzonych przez Rothenberga na oznaczenia komponentów procesu twórczego. Dr Urszula Szusćik przedstawiła syntezę ujęcia twórczości plastycznej dziecka ze wskazaniem na jej psychologiczne cechy i uwarunkowania. Zwróciła uwagę na reprezentację enaktywną, ikonyczną i symboliczną w organizacji procesu rysowania przez dziecko. Dr Monika Wróblewska zaproponowała temat: wyznaczniki twórczości w percepcji osób o zróżnicowanych stylach funkcjonowania. Dr Ewa Bernacka przedstawiła problematykę dotyczącą osobowościowego mechanizmu konformizmu i nonkonformizmu. Dr Ewa Bernacka pracuje nad odkryciem i opisaniem strukturalnych zależności występujących między cechami wchodzącymi w skład skali K (konformizm) i N (nonkonformizm).

W sekcji czwartej dr hab. Michał Stasiakiewicz zaprezentował problematykę dotyczącą kreatywności w organizacji. Kreatywność jednostki rozpatrywał w dwóch układach odniesienia – sferze funkcjonowania zawodowego, w której kreatywność staje się coraz bardziej istotnym elementem karier zawodowych na wszystkich szczeblach organizacji, oraz w sferze działań społecznych, w której kreatywność staje się atrybutem grup i zespołów. Obydwie „zbiegają” się w organizacji, jako potencjalnym miejscu indywidualnej i społecznej twórczości. Prof. dr hab. Henryk Skłodowski przedstawił temat: psychologiczne wyznaczniki efektywności poszukiwania pracy i zatrudnienia. Zwrócił uwagę na fakt, że określenie psychologicznych wyznaczników skuteczności poszukiwania pracy i pobudzania samozatrudnienia może stanowić podstawę do zorganizowania doradztwa zawodowego i organizowania adekwatnie ukierunkowanych szkoleń bezrobotnych poszukujących pracy. Dr Elisabeth Rudowicz, dr Aleksandra Tokarz, mgr Katarzyna Żyła oraz dr Andrzej Beauvale przedstawili referat na temat twórczości jako elementu wiedzy potocznej. Zaprezentowali wyniki badań dotyczących rozumienia pojęć: „twórcza osoba” i „twórcze zachowanie” oraz dokonali porównania tych wyników z badaniami chińskimi. Okazało się m.in., że Chińczycy rozumieją twórczość bardziej pragmatycznie, jako korzystną zmianę społeczną, Polacy traktują ją jako aktywność pomnażającą zasoby kultury. Mgr Natalia Mrozkowiak-Nastrożna przedstawiła temat:

społeczno-kulturowe uwarunkowania emancypacji jako rezultat postaw twórczych. Według autorki referatu dążenia emancypacyjne realizowane mogą być w procesach edukacyjno-wychowawczych zorientowanych na formowanie postaw twórczych. Referat dr Grażyny Mendeckiej (przedstawiony przez dr Cezarego Domańskiego) traktował o rodzinie jako środowisku stymulującym twórczą aktywność jednostki. Dr Cezary Domański zaprezentował w swoim referacie metodę genealogiczną w psychologii twórczości. Przedstawił poglądy Francisa Galtona na temat dziedziczenia talentu i charakteru, stosowaną przez niego metodę rekonstrukcji drzew genealogicznych osób twórczych. Zwrócił uwagę na fakt, że odtwarzanie drzewa genealogicznego stosowane jest obecnie w psychoterapii jako tzw. metoda genogramu oraz że pionierskie badania Galtona są w pewnym sensie kontynuowane przez współczesnych psychiatrów i neurologów. Mgr Małgorzata Kuśpit przedstawiła wyniki badań własnych odnośnie do postawy twórczej a poziomu kompetencji społecznych. Mgr Anna Tychmanowicz zaprezentowała wyniki badań własnych na temat postawy twórczej a hierarchii wartości. Dr Beata Tęcza, korzystając z doświadczeń wynikających ze studiów zarówno w dziedzinie muzyki, jak i filozofii i psychologii – zaproponowała temat: twórczość muzyczna w teorii i praktyce.

Prof. dr hab. Stanisław Popek, zamykając konferencję, zwrócił uwagę na zasadność organizowania kolejnych tego typu spotkań psychologów twórczości z całej Polski w celu wymiany doświadczeń i wzajemnego inspirowania się do tworzenia nowych projektów badawczych w tej dziedzinie. Podkreślił także wyjątkowo wysoki poziom naukowy przedstawianych w referatach treści, jak również ogromną różnorodność podejmowanej problematyki. Wyraził zadowolenie z faktu, że w czasie konferencji panowała atmosfera współpracy i zainteresowania tematyką, pozbawiona znamion rywalizacji i narzucania własnych poglądów. Na zakończenie dr Ewa Bernacka – sekretarz konferencji, podziękowała wszystkim uczestnikom za aktywny udział w obradach i wyraziła nadzieję, że w najbliższym czasie Lublin po raz kolejny stanie się miejscem dyskusji nad problematyką dotyczącą psychologii twórczości.

Beata Tęcza